

POBUDZAĆ (435) *vb impf*

o oraz a jasne.

inf pobudzać (28). ◇ *praes 1 sg* pobudzam (25). ◇ *2 sg* pobudzasz (3). ◇ *3 sg* pobudza (208). ◇ *1 pl* pobudzamy (6). ◇ *2 pl* pobudzacie (1). ◇ *3 pl* pobudzają (35). ◇ *praet 1 sg m -m* pobudzał (1). ◇ *2 sg m -ś* pobudzał (3). *f* pobudzałaś (1). ◇ *3 sg m* pobudzał (23). *f* pobudzała (6). *n* pobudzało (2). ◇ *3 pl m pers* pobudzali (11). *subst* pobudzały (2). ◇ *fut 1 sg m* będę pobudzał (2). ◇ *2 sg m* pobudzać będziesz (2). ◇ *3 sg m* pobudzać będzie (2). ◇ *1 pl m pers* pobudzać będziemy (1). ◇ *2 pl m pers* będziecie pobudzać (1). ◇ *imp 2 sg* pobudzaj (1). ◇ *3 sg* niech, niechaj pobudza (2). ◇ *2 pl* pobudzajcie (6). ◇ *con 1 sg m* bym pobudzał (1). ◇ *2 sg m* byś pobudzał (1). ◇ *3 sg m* by pobudzał (7). *f* by pobudzała (1). *n* by pobudzało (1). ◇ *1 pl m pers* byśmy pobudzali (1). ◇ *2 pl m pers* byście pobudzali (1). ◇ *3 pl m pers* pobudzaliby, by pobudzali (8). *subst* by pobudzały (2). ◇ *con praet 3 pl m pers* by byli pobudzali (1). ◇ *impers praet* pobudzano (1). ◇ *part praes act* pobudzając (38).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. pobudzić.

1. *Sklaniać, zachęcać, namawiać, dawać bodziec do czegoś (do dobrego lub złego); podniecać; incitare* *HistAl, Mącz, Calag, Cn; instigare Mącz, Modrz, Calag, Cn; impellere, irritare Mącz, Modrz, Calep, Cn; stimulare Mącz, Modrz, Cn; excitare Modrz, Calep, Cn; instare Mącz, Calag; provocare Mącz, Vulg; acuere, commovere Mącz, Cn; inflammare Modrz, Cn; ciere, conciere, concitare Calep, Cn; exhortari, suscitare Vulg, Cn; compellere HistAl; afficere, allectare, exasperare, exstimulare, invitare, permovere Mącz; persuscitare PolAnt, urgere Calag; agitare, flammare, illectere, illicere, subinvitare Calep; exciere, exsuscitare, inspirare, proritare Cn [w tym: kogo, co (221)] (268) : Leop Ier 4/16; BibRadz I 5d marg; OrzRozm P3; Insto, Stoyę nád kim/ przymużam/ przypędzam kogo k czemu/ pobudzam. *Mącz* 418d, 3a, [234]b, d, 287b, 415d, 500a, 505b; *RejAp* 2v; *KuczbKat* 425; *BielSpr* 39; *Calag* 25a; *CzechRozm* 191v; Przykłady więcey pobudzaią niżli słowá. *SkarŻyw* 101 marg, 206, 279; *CzechEp* *3, 15; Boć nas wżyŃtkich [*Pan Jezus*] w Niebie oczekawa/ przed Oycem zá námi fię przyczynia/ pobudzaiąc, k rádości wzywa. *ArtKanc* G15v; Illicio – Pobudzam, prziciagam, przywabiam. *Calep* [504]b, 45a, 193b, 231b [2 r.], 383b, [504]b (10).*

pobudzać do czego (47): *RejWiz* 141v; *BibRadz* *7; wielbiŃz godność y dzielność/ pobudzaiŃz mię do tego/ drogi mi nie vkázuiać/ ktorą bym ia teŃz godnym y dzielnym w PolŃzce był. *OrzRozm* Qv; *BialKat* 218v; Podoba mi fię w onym pińaniu że pobudza do Modlitwy ku Pánu Bogu *MycPrz* II C3; niemamy fię tego dopuŃzczaić/ żeby ábo chciwość mienia/ y rozŃzyrzánia pánŃtwá/ ábo teŃz chciwość sławy y zacność/ do woyny nas pobudzać miála *ModrzBaz* 108, 7v, 25v, 37v, 64, 66v (11); *SkarJedn* 325; Y twarz Ńwiętych do naboŃeńtwá pobudza. *SkarŻyw* 581 marg, 46, 292 [2 r.], 459, 507, 528; A X.K. záŃ opák wŃzytko czyni/ do krwi wylánia pobudzaiąc/ y Ńadem/ iŃz iey nie wylewaią/ BoŃzym groŃząc *CzechEp* 165, 235, 271; *CzechEpPORz* *2; *Phil* P2v, R, S4; *LatHar* 236, 252, 628; *WysKaz* 10; *JanNKar* B; *SarnStat* 40; *PowodPr* 10; *SkarKaz* 580b; *VotSzl* A2v; A obiecuiąc káŃdemu zá ie⁸⁰ dobry vczynek namnieyŃzy/ zapłatę wieczną/ potęŃnie bárzo do wŃzytkich cnot pobudza. *SkarKazSej* 686b, 704a. Cf *Zwroty*.

pobudzać ku komu (2), *ku czemu* (111): *BierEz* N3; bo iey boleŃtz/ dzialala inŃŃym boleŃtz/ ij placz iey/ ijné pobudzai ku placzu. *OpecŻyw* 158, 59; *TarDuch* C3; Ktory to łabęć był tak pińknego głóŃu

iż też ku posłuchaniu wżitek świat pobudzał. *BielŻyw* 79; Wino w którym by był warzony korzeń tego to ziela á pithè [!] pobudza ku gamracijey *FalZioł* I 127a; [jajca ptasie] y szperne mnożą y ku niewiałtam pobudzaią. *FalZioł* IV 20a, I 78d, 101d, 105d, 119d, IV 7c (11); *WróbŻółt* M8v, ff8v; *WróbŻółtGlab* A2v; *SeklWyzn* d4, e3v; *SeklKat* K3v, P3, P3v, V, V3, Yv; Abowiem wielkość złotá iego nas chćiwie pobudza ku boiowaniu. *HistAl* C4v; Sąć bárzo pożyteczni kołcyołowi kácerze/ [...] iź cyelefne ku sfukányu/ á duchowne práwe krzełciány ku obyáwyenyu prawdy pobudzáyą. *KromRozm I* L2, D4v; *MurzHist* I2v; *MurzNT* A4; *KromRozm II* e2v [2 r.], e3, e4v; *LubPs* R5v, T3, Y4v; *GroicPorz* i3; *KrowObr* 47 [2 r.], 63v, 116v; *BibRadz* *7; *OrzRozm* H3v; [Ludwik Węgierski] Papieżá przez pořła tego Ianá [...] pilnie ku pomocy pobudzał. *BielKron* 305v, 259v, 306; *KwiatKsiąż* B4v, P3v; *Mącz* [18]a, 167d, [234]a, 416a; *RejAp* AA3v; *GórnDworz* Dv, O2v; Ku ktorey miłości [do wszystkich ludzi]/ Przykazanie to wykłádaiąc/ ym nawięcey będzie mogł niechay Chrześciány pobudza *KuczbKat* 315, 300, 370, 385; *RejPosRozpr* b3; *CzechRozm* 91v, 191v, 201, 225, 239v [3 r.]; áby [mądry] one rzeczy/ ktore fię mu zá pożyteczne álbo zá szkodliwe Rzeczypořpolitey być widzą/ miedzy drugie podawał/ á ony álbo ku chwaleniu/ álbo ku gánieniu pobudzał. *ModrzBaz* 1, 51v, 107; *SkarŻyw* 14, 31, 101, 173, 240 (8); *CzechEp* 58, 152, 153, 164 marg, 167, 284; *ReszList* 175; *ArtKanc* F4v; *KochWr* 38; *GórnTroas* 8; *LatHar* 673; *WujNT* 21, 2. *Cor* 9 arg, s. 725, 848. Cf *Zwroty*.

pobudzać przeciw komu [= *podżegać*] (20): *BibRadz* I 291b marg; Rudolf Papiełki poeł/ pobudzał Krolá Kázimierzá przeciw Czechom odřzczepieńcom *BielKron* 395, 215v [2 r.]; *Mącz* [18]a; tedy ten nie tylko czyni przeciw práwu y zwyczáiowi pořpolitemu: ále też y nád to Páná fwe^{go} gniewa y iego przeciw łobie pobudza. *CzechRozm* 251, 226v; *SkarŻyw* 353; *CzechEp* 11, 15 [2 r.], 89, 91, 93 (9); *NiemObr* 4, 174; że was lámá dobroć krolów wálznych przeciw nieprzyacielowi pobudzáć ma/ nie pieniądze żadné. *OrzJan* 61.

pobudzać na kogo [zwykle: *podżegać*] (10): Swym panom o gargła [!] stoją. Ludzi na nie pobudzają *BierRozm* 15; szczerą wiarą/ miłosierdzie dlá pana Chriřtufa otrzymawřzy/ więcyi na się pana niezbożnem a niechrześciánłkiem żywotem niepobudzali *MurzHist* B2; *OrzRozm* O4v; *BielKron* 67v, 223v; *RejZwierc* 260v; krolá Bábilońskiego ná Lácinniki w ziemi S. krew o grob Boży rozlewáiące/ pobudzáć przez częłte pořły swoie do niego niezániechał. *SkarJedn* 255; *SkarŻyw* 189; ktory [wojewoda wołoski] wřzytki nieprzyiaciele zwłáčzá Turki y Tátary ná Polłkę y ná Litwę pobudzał *StryjKron* 677; *SkarKaz* 5a.

pobudzać na co (3): *Mącz* 287c; iefli ią [miasto Kartago] záubimy ogniem/ vpádną Rzymiánie przes pokoy á próżnowanie/ [...] řtrácą řlawę swoię kthorą mieli po wřzem řwiećie záwřdy/ gdy ich zá dlugi čás nikt ná to mocny pobudzáć nie będzie/ która ie lámá tylko Cártago pobudzálá. *BielSpr* 39. Cf »na złe pobudzáć«.

pobudzać przez co [= *czym*] (3): *BibRadz* 2. *Petr* 1/13; [Turcy] Starřzych swoich zwycięřtwá piřzą/ á potym řpiewáią/ pobudzaiąc przez to rycerřtwo ku walce. *BielKron* 259v; zda mi fię řłufna/ ábym was [...] pobudzał przez nápomínánie *WujNT* 2. *Petr* 1/13.

pobudzać czym (31): *BierEz* N3; *FalZioł* IV 18d; *WróbŻółt* ff8v; *WróbŻółtGlab* A2v; *MurzNT* A4; *MurzHist* B2; Pyotr wpirwřłym liřcye też řydy [...] nápomina ku pokućye y řwyętořliwemu [...] żywotowi/ pobudzáyąc ye nádřyeyą zapłáty. *KromRozm II* e4; *LubPs* cc2v marg, gg5v; *KrowObr* 64v;

Chus był krewny Saulow/ ktory go pobudzał zǎwždy przeciw Dawidowi fałszywemi powieściami. *BibRadz* I 291b *marg*; *GórnDworz* Dv; *KuczbKat* 370, 385; *BielSpr* 38v; *CzechRozm* 191v, 201; *ModrzBaz* 37v; *SkarŻyw* 292, 528; *CzechEp* 15, 167, 284; *NiemObr* 118; *WujNT* 517, 725, *Hebr* 12 *arg*, s. 848; *JanNKar* D2v; *SarnStat* 40; Służna/ cnými poštěpki áby pobudzáli Rodźicy fwe dźiatki/ do cnót przykład dawáli *GosłCast* 35.

pobudzać w czym [= *czym*] (4): Yednák oni w rádach swoich w gnyew go pobudzáli *LubPs* Y3v; *Leop Ez* 16/43.

cum inf (3): Ale żydowie tym więcej wolali/ ij ijnńie wolatz pobudzali *OpecŻyw* 132; *HistAl* C4v; Rácźże [*Panie*] wzbudzić ługi fwe/ [...] Zeby z wft Ducha fwego [...]: W pośrzodku Bábiloná/ mowili twoie łowá/ lud wyniść pobudzáli *ArtKanc* K10.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*aby, żeby, by*] (22): *OpecŻyw* 142; W thym Pieniu prorok pobudza łtworzenie aby pana boga chwaliło *WróbŻolt* vv4; *HistAl* C2v; *MurzNT* A4; *LubPs* T3, Y4v *marg*; *KrowObr* 64v; *BibRadz* I 138d *marg*; *RejAp* 2v; nietylko [*Bóg Ojciec*] pokazał iż thego prágnie áby nam odpuścił/ ále też pobudza ludzie áby od niego odpuśczenia próšili *KuczbKat* 415; *CzechRozm* 89v; *SkarŻyw* 31, 234; *CzechEp* 53, 271, 284; *Phil* R; Przykładem onych Oycow/ y łámego Chrifá Páná/ pobudza ich áby mężnie znošili przeciwiéńtwá *WujNT Hebr* 12 *arg*, s. 517; *JanNKar* D2v; *SarnStat* 40; gdy Páná Bogá łpráwiedliwośc pobudza/ áby nas zá wielkie grzechy násze łkázował y karał *SkarKaz* 3a.

W połączeniach szeregowych (9): Co nam ten Pśalm okázuię. Pobudza á wtwierdza y przidawa wiári nadobną obietnicą o ráthunku Pánłkim. *LubPs* cc2v *marg*; Irrito, Irruo, Ku gniewu poduřczam/ pobudzam/ nágabam. *Mącz* 174d, 2a, [114]c; wnétrznego człowieká ná duchu vmyřłu ięgo/ y ná łumnieniu vpomina/ náucza/ pobudza: żeby czynił to co iedno czynić ma *CzechRozm* 89v; *CzechEp* 164; *LatHar* 40; Abyś nie mnimał/ że Bog ięst [...] przyczyną grzechow/ nie tylko dopuřczáiąc grzechow/ ále chcąc/ poduřczáiąc/ łpráwuiąc/ rořkázuiąc/ y wola złych ludzi ná złę pobudzáiąc/ y vsiłowanie ich wtwierdzáiąc *WujNT* 526; A Król, iáko primum mobile, ma ich do tego pobudzác, poruřác, y vpominác Liřty fwými. *SarnStat* 40.

W przeciwstawieniach: »pobudzać ... odwodzić (2), odejmować, odpychać, zatrzymać« (5): ktore [*milczenie o tajemnicach wiary*] wřfetczne ludźye pobudza/ á proznuyące áłbo nyedbáłe odpycha *KromRozm II* h4v; quae languorem adferunt caeteris, illum acuebant. Które rzęczy inym ludzióm chęć odeymuyá/ tyż iřte yemu yei dodawały/ y yęgo pobudzály. *Mącz* 3a; ktore [*koło senator*] Krolá y zwierzchnęgo Páná do pięknych á wćciwych rzęczy pobudza/ od łprořnych á nieucźciwych odwodzi *ModrzBaz* 25v, 79v; *OrzJan* 46.

W charakterystycznych połączeniach: *pobudzać do* (*dostępowania*) *cnoty* (*ku cnocie, ku postępieniu w cnotach*) (8), *do czynienia czegookolwiek, do czytania* (*ku czytaniu*) (2), *do dzielności, do godności, do grzechu* (*ku grzechu*) (2), *do konspiracyjej, do krwie wylania* (*ku wylaniu krwie*) (2), *do mężobojstwa, do miłości* (*ku miłości, ku miłowaniu*) (10), *do modlitwy* (*ku modlitwom, ku modleniu*) (3), *do nabożeństwa* (*ku nabożeństwu*) (4), *do odpuszczenia, do pokuty* (*ku pokucie*) (4), *do pomsty* (2), *do postow, do pożywania ofiar, do prace* (*ku pracy*) (2), *do pychy, do rozmyślania* (*ku rozmyślaniu*) (3), *do [jakich] rzeczy* (*ku [jakiej] rzeczy*) (3), *do sławy, do szukania [czego], do ubłaganości, do używania sakramentu,*

do wojny (2), do zgody, do złodziejstwa; pobudzać ku bogobojności, ku bojaźni bożej, ku bojowaniu, ku chciwości, ku chwale [czyjej] (chwaleniu Boga) (4), ku cielesnej żądzy (żądliwości) (rzeczam cielesnym) (4), ku cielesności, ku cierpliwości, ku czujności (2), ku doskonałości, ku dziękowaniu, ku gamracyjej (gamratowaniu) (2), ku ganieniu, ku jadłu (2), ku jedności, ku miłosierdziu (proszaniu miłosierdzia) (2), ku nierządnym zapaleniom, ku niewiastom, ku objaśnieniu [czego], ku obronie [czego], ku otrzymaniu mieczem [czego], ku płaczu (2), ku płodu, ku pokajaniu, ku pokorze, ku pomnożeniu chuci, ku pomocy (3), ku posłuchaniu, ku poważności, ku prawdzie (objawieniu (szukaniu, wyrozumieniu) prawdy) (4), ku przestaniu od grzechów, ku składaniu jałmużny, ku skromności, ku smutku, ku [jakim] sprawom, ku sprzeciwieniu się, ku stałości, ku staraniu [o co], ku stateczności, ku śmiechu, ku świętobliwości (świętości) (2), ku tyraństwu, ku [jakim] uczynkom (3), ku uściwości, ku ugodzie, ku walce, ku weselu (2), ku wierze, ku wykonaniu [czego], ku wysławianiu [czego], ku wystrzeganiu [czego], ku wzywaniu [kogo] (2), ku zachowaniu, ku zamordowaniu, ku zmyłstwu, ku znajomości bożej, ku znoszeniu [czego], ku żalu, ku [jakiemu] życiu (życiowi, odmienieniu życia) (3); pobudzać przeciw biskupowi, przeciwko chwalcom, przeciw Czechom odszczepieńcom, przeciw królowi (2), przeciw nieprzyjacielowi, przeciw niewinnym, przeciw sługom [czyim]; pobudzać na drogę [= do drogi]; pobudzać na Litwę, na luteryjany, na łacinniki, na pany, na Polskę; pobudzać przez napominanie (2); pobudzać bojaźnią, cnemi postępkami, cnotami, duchem (2), fałszywymi powieściami, gorliwością, lekarstwem, listy (w liściech) (2), nadzieją zapłaty, pieniom (śpiewaniem) (2), przykładem (6), słowem (5), uporem, walką, [jakim] żywotem; pobudzać na duchu, na sumnieniu; pobudzać w radach, w [jakich] rzeczach; pobudzać chciwie, często, dziwnie, głośno, nadobnie, pilnie, prętko, srodze, ustawicznie.

Zwroty: »do dobrego, ku dobremu pobudzać« [szyk zmienny] (2:1): ktore [sumnienie] szemrze przeciw grzechowi/ á vltávicznie pobudza człowieká ku dobremu. *HistRzym* 109v; nic ták człęká przeciw pokuřom nie vzbriaa: nic go ták prętko do dobrego nie pobudza [...]/ iako náuká pířmá řwiętego *SkarŻyw* 47, 198.

»ku gniewu (gniewowi), w gniew (a. rozgniewanie), do gniewu pobudzać« = *exacerbare, lacerare Mącz*; *ad indignationem a. ad iracundiam provocare Vulg* [szyk zmienny] (14:5:2): *SeklKat* H2v; Ná ten czás go w rozgniewanie řrogie pobudzáli/ Gdy dyabelltwu á nie Bogu ofiáry dzyáláli *LubPs* gg4v, R6, S, Sv *marg*, X4v *marg*, Y2v *marg*, Y3v, gg5v; *Mącz* 2b, 174d, 181c; *KuczbKat* 310; *RejPosWstaw* 41v [2 r.]; y wiele złego pobroił przed Iehowá pobudzáiác go ku gniewu [od irritandum eum]. *BudBib* 2.Par 33/6; Nic [...] ták páná Bogá do gniewu nie pobudza/ iáko rozerwánie Kořćiołá iego. *SkarJedn* 5; *GrabowSet* F3; Oycowie/ nie pobudzayćie ku gniewu (*marg*) nie draźnićie, nie obruřayćie. (–) dźieći wálznych: áby řercá nie tráćili. *WujNT Col* 3/21, *Eph* 6/4; *PowodPr* 67.

»do złego, ku złemu, na złe pobudzać« [szyk zmienny] (1:1:1): *HistRzym* 117; *WujNT* 526; Naydźieř przy młodych dworách gálánty/ przechyry [...]: Co młodziiki do wźego złego pobudzáią *KlonWor* 55.

Szeregi: »pobudzać i burzyć« (1): A gdy řie dowiedzieli Zydowie [...]/ że y w Berze opowiadano było řłowo Boże od Páwłá/ przyřli y tám/ pobudzáiác y burząc mnořtwo [*commoventes et turbantes multitudinem*]. *Leop Act* 17/13.

»instygować i pobudzać« (1): [*ksiądz Powodowski*] tym śmieley nas lży/ háńbi/ náiezdza/ [...] piekłem zátrząnąć obiecuie/ ná krew náłzę inštyguiąc/ y wšytkie štany przeciw nam pobudzaiąc. *CzechEp* 15. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»pobudzać i nakłaniać« (1): wołą twoię ku rzeczóm niebieškim rozmáićie pobudza y náklńia *LatHar* 673.

»pobudzać, (i) napominać (a. upominać)« [*szyk 2:1*] (3): Otofz małz iuřz vtzynki dobre/ ku ktorým ludzi pobudzamy/ y třeřtokroć napominamy *KrowObr* 63v; *SkarŻyw* 198; *CzechEp* 271. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pobudzać i podżegać« (1): vřtáwicznie ná pány y pořpolřtvo w káždym kazaniu řwym wołał: pobudzaiąc nákoniec y K.I.M. y podżegaiąc przeciw nam *CzechEp* 11.

»pobudzać a ponukać« (1): tu nadobnie káždęgo wiernęgo pobudza á ponuka ku chwale Bożęy/ áby w tákowych pokuřach nie był ták bárzo trwořliwym ná vmyřle řwoim. *LubPs* T3.

»(nie tylko) pobudzać, (i, a, ale teř) przywodzić (a. wieřć)« [*szyk 5:1*] (6): *OpecŻyw* 59; *WróbŻółt* ff8v; *KuczbKat* 300; Zá czym wřzyřcy ná cię iáko Oycá řwego y obrońcę oględáć řie będa/ [...] gdy thákowym nie popiřzefř řie/ który w rořkořzy řwoy řywot wiodąc/ inřze do prace pobudzáć y przywodzić będziefř *Phil* S4; *LatHar* 236; *VotSzl* A2v.

»radzić i pobudzać« (1): Suasor et impulsor profectionis meae, Raycá/ y pobudziciel yechńia mego/ to yeřt ón mi radził y pobudzał ná tę drogę. *Mącz* 287c.

»wzruszać i pobudzać« (2): co řie bowiem kolwiek dzieie mocą/ gwałtem/ tho trwáło y beřpieczno być nie moře/ [...] gdyř nie tylko nienawiřć czyni/ ále teř y do pomřty ludzkie vmyřly wzruřza y pobudza. *Phil* P2v; *GrabowSet* F3.

»wzywać i pobudzać« (1): do ktorey [*pokuty po zgrzeszeniu*] nas thuř řkoro na poczńtku řwego kazania wzywa y pobudza *BibRadz* *7.

»pobudzać, (i) zapalać« [*szyk 2:1*] (3): *GórnDworz* Dv; iř to iuřz z Szátána kłamliwęgo męřzoboyřtvo to pochodzi: y on řam człowieká/ á nie Bog/ ku niemu pobudza y zápala. *CzechRozm* 239v; *Calep* 422b.

W przen (16) : ktorým [*řpiewaniem*] mamy chwalić zgodliwie pana boga/ y dzieřkować mv řa [!] dobroci ięgo/ pobvdzaiąc vmyřly nářze/ kv pilnemv řlvchaniv řłowa ięgo. *SeklWyzn* e3v, d4; *SeklKat* V3, Yv; *KromRozm I* D4v; *BibRadz I* 183d marg; *KwiatKsiąř* B4v; A tym czńřem Dyabeł *triumphuie*: który dořtawřzy řobie godnego nacřzynia/ pobudza ie do zábijńia/ y do wřzelńkich złořci *ModrzBaz* 64; ře o řmierci tuř řtoiacey [!]/ pomyřlenie řercń by nabyřtrzeřře od złęch vcřzynkow odwodzi: á beřpiecznořć od řmierci z náđzieiń vchodzenia inřřęgo karńia [...] złę řercń pobudza do złocřyńřtwń. *ModrzBaz* 79v; wednie y wnocy rozmyřlał w zakonie Bořym/ kazńnim řłodkim duřze porucone [!] pářzńc/ [...] y przykńadem do dobrego pobudzaiąc. *SkarŻyw* 528, 292; Niebo w řwey ińřnořci/ pobudza myřl nářzę/ ku práwey wdźięcznořci. *ArtKanc* F4v; *LatHar* 628, 673; *WujNT* 526, 2.*Thess* 2/17[16].

W charakterystycznych połączeniach: pobudzać duszę (2), *myřli* (3), *serce* (5), *umyřly* (2), *wołą* (2).

Przen (2) : Ten *Propertius* miłofny y Polřki *Tibulus* [...] Czńřem teř ná chćiwęch řoniech grzeie *Kupidyna*/ Pobudza řucńnego mátki pińnorodney řynń. *KlonŻal* B4; Pan BOG *Neptuna*

nieokroconego Pobudza z gruntow fwych wywroconego. Gdy gorá gorę pędzi/ á o brzegi Lamią fwe biegi. *KlonFlis* B3v.

a. Popędzać (2) :

pobudzać w jakim kierunku (1): które [*kruszce w ziemi*] ogień ták trybuie y rozłącza/ że iáko w wltáwicznym kóminie/ piekąc á wárząc/ wltáwicznie oddziela á ku górze pobudza *Oczko* 5v.

α. Konia ostrogami (1) : Sporn ansetzen. Bość ostrogą. Pobudzać. Addere calcar. *Calag* 459a.

2. Wywoływać, powodować powstanie czegoś; czasem też: wzmacniać; excitare *HistAl, Modrz, JanStat; incendere Vulg; proferre PolAnt [w tym: co (157)] (160)* : tak ymyą to marya ym cząłczyey byua wzyuano a ípomynano pobudza ządzą ku nybyełkych rzeczy pragnyenyu *PatKaz III* 126; [*Róża ogrodna*] Z wodą wwarzona á ciepło niewiełcie przed porodem ku picu dana, Niewymownie pobudza á czyni richłe porodzenie. *FalZioł V* 24v, †4b, ++6d, *2f, [*5]f, I 7d (65); Połpolicie też rzeczy kwalne łamy z siebie chęć pobudzaią [...], á tak im więczy kwalnego pożywamy tim fie więczy chęć mnoży ku iedzeniu *GlabGad* I5, B8, H2; *HistAl* Kv; *KromRozm III* 13v; *Leop Eccli* 28/11; *BibRadz Eccli* 22/22; *KwiatKsiqz* B2, B4v, C3v; *Ructatrix herba*, Ziele które rziganie pobudza. *Mqcz* 359b; iżby tá miłość w nas státeczna byłá/ tedy ią Duch święthy/ przez oto to połpolitowanie ciáł y krwi Pána Kryftułowey/ zápalaiąc/ wltáwicznie pobudza. *RejPosWiecz*³ 99; *BudBib Prov* 20/2; *ModrzBaz* 66v; głos páńki gróm írogi/ Y okrutné pobudza ná powietrzu trwogi *KochPs* 40; *KochFr* 125; *KochPhaen* 12; *ReszPrz* 110; [*w czasie potopu*] lał déłcz nie przełtaiąc/ A ziemiá nowe źródłá pobudzaiąc/ Rzek przymnazáłá *KochPieś* 31; *ArtKanc* O3v; *WujNT* 44, 194; W Niektórych ludziach zły vpór y śmiáłość [...]: iż chcąc fie fwych krzywd y záłości pomścić/ częłtkroć woyny fzkodliwe Króleftwu náłzému pobudzaią *SarnStat* 118; [*Aquilon*] iefł wiátr popędliwy y [mr]ożny/ który twárdą zimę y trzáfkaiące mrozy pobud[za.] *KlonFlis* A4v; *SzarczRyt* C3.

pobudzać u kogo (1): Luk polny [...] vrinę pobudza y rzecz v białych głow przyrodzoną. *FalZioł* I 102a.

pobudzać komu (34), czemu (1): [*sok ostrucyj*] białym głowam przirodzoną swoię rzecz na czáli pobudza. *FalZioł* I 96c; [*kozłek*] chorobę przyrodzoną paniam pobudza. *FalZioł* I 151c; pobudza chęć ciełfną małżonkom ku krotchwili *FalZioł* II 11b; Wonia moczna á oftra głowie pełney bol pobudza *FalZioł V* 63v, ++4d, I 1d, 7a, 8d, 15c (35).

pobudzać ku czemu [= ku ruchowi w jakimś kierunku] (15): Theż [*łuk polny*] Emoroidy pobudza ku płynieniu *FalZioł* I 102a; Też wino w ktorim będzie warzono tho ziele [...] vrinę y chorobę przirodzoną paniam ku wyfcu pobudza. *FalZioł* I 128a; [*jęczmienna woda*] pobudza flegmę rudowatą ku łącznemu odchodzeniu. *FalZioł V* 82, I 4a, 24d, 72a, 88d, 90d (15).

pobudzać nad kim (1): álechmy łami łobie krziwi iż ná fię dobrowolnie wnošimy ony írogie dekretá Páńkie/ á nic fie ich nie łękamy [...]/ owłzem ie iefłczce írózey wltáwicznie pobudzamy nád łobą. *RejZwierc* 262.

pobudzać w kim, w czym (17): *FalZioł* ++c, III 23c; Czo więczy pobudza ciepło w człowicze, iefłli wino czyli pokarm ciepły. *GlabGad* H2; *LudWieś* A4; Ktory [*Pan*] pátrząc tu ná zyemię pobudza w niey trzęłienie *LubPs* X6, K3v; Iefłczce y tho niepomału ímiech w nas pobudza [...] kiedy kto foremnie powieda czyj práwie głupi połtępek *GórnDworz* O8v, Ov, S2v; *RejPosWiecz*³ 99v; *BudBib* 2.Mach

7/21; *ModrzBaz* 66v; áby ták dobrze głowá záwinióna byłá/ [...] cobj wniéy káízlów niepobudzał *Oczko* 17; *ArtKanc* L8; *KochCn* B4v; *WujNT* 546. Cf *Zwrot*.

W charakterystycznych połączeniach: *pobudzać ból(eści)* (2), *brzydzenie*, *chciwość* (*cielesną*, *ku rzeczam cielesnym*, *ku jedzeniu*) (11), *chęć* (*chuć*) (5), *chorobę* (*niemoc*) *przyrodzoną* (12), *cieczenie krwi*, *dekreta pańskie*, *dnę* (2), *emoroidy* (4), *flegmę* (2), *gamracyją*, *grom*, *grzech*, *kaszel* (2), *kichanie* (2), *krew* [z czego] (5), *łaskę bożą*, *miłość* (4), *mocz*, *mor*, *mrozy*, *namiętności*, *naturę*, *niemoc świętego Walantego* (3), *niezgody*, *płacz*, *płód*, *pokuszenie*, *porodzenie*, *pot* (3), *pożądliwości*, *remę* (2), *rozterki*, *rozruchy*, *rzecz przyrodzoną* (28), *rzyganie* (*womity*) (2), *stolce* (2), *śmiech* (3), *trwogi*, *trzęsienie*, *uczynek męski*, *urynę* (31), *wiatry* (3), *wojny* (3), *wracanie* (3), *zimę*, *zwałę*, *zdroje* (*źródła*) (2); *pobudzać ku odchodzeniu* [czego], *ku płodu*, *ku płynieniu*, *ku wyszcium* (13); *pobudzać bezpotrzebnie*, (*bardzo*) *mocnie* (5), *niepomahu*, *niewymownie*, *obficie*, *srożej*, *więcej*, *zawsze*, *znamienicie*, *znowu*.

W przeciwstawieniu: »powściągnąć ... pobudzać« (1): iż tákýe przykazánye myśli y żądż nálfych/ woley bożey przeciwnych/ powścýgnąć nyemoże/ y owífem ye nyeyáko pobudza *KromRozm II* k3.

Zwrot: »pobudzać gniew« [w tym: w sobie (1)] [szyk zmienny] (5): *RejPs* 116; A tákich wiele przyczyn iest/ s kthorych w łobie bezpotrzebnie/ thylo przyrodzeniu kwoli/ gniew fzkodliwy pobudzamy. *RejZwierz* [78²]v; *SkarŻyw* 189; *WerGość* 213 *marg*; *SkarKaz* 209a.

Szeregi: »pobudzać i incytować« (1): ma vpominąć y porużać Król infzych Vrzędników y Dignitarzów [...]: iáko *primum mobile* infzé sfery y píanety żeby fie obracály, pobudza y incytuie *SarnStat* 40.

»(abo) pobudzać i (abo) pomnażać« = *incitare*, *fovere* *Modrz* (2): *TEgo Kamienia* [*alabandyny*] *mocz* iesth: iże cieczenie krwi pobudza y pomnaża *FalZioł IV* 47b; *ModrzBaz* 66v.

a. *Zsyłać na świat celem realizacji boskich zamiarów* [kogo miekim] (1) : Y nádziejáli fie [Żydowie]/ iż ten Krol [...] miał náftać á okazać fie/ iáko fie był okazał *Moiżefz* [...]. Abo iáko też był náftał *Gedeon*/ *Iozue*/ *Iudás Máchábeus*/ ktore Pan Bog miedzy nimi pobudzać raczył/ á *Duchá* możności fwey dáwać im raczył. *RejPos* 2.

3. *Dawać trąbieniem sygnał do boju* (2) :

pobudzać kogo czym (1): [*Trębacz, który zatrąbił na trwogę, złapany przez nieprzyjaciół, tłumaczy się przed nimi:*] *Animci* fie ia z wámi bił/ Iednom drugim trwogę trąbił. *Rzekł* ieden z oney drużyny/ *Godniey* fzyfz tym więtfzey winy: *Gdyś* fie z námi sam bić nie śmiał: *Ineś* trąbieniem pobudzał. *BierEz* K2.

cum inf (1): *Trębácz* [w wojszcze] pobudzáli wyieżdżać w pole y potykác fie/ y záfie odwodzili gdzie byłá tego potrzebá. *BielSpr* 12v.

W przeciwstawieniu: »pobudzać ... odwodzić« (1): *BielSpr* 12v cf *cum inf*.

4. *Budzić lub nie pozwalać zasnąć* (3) : [draby [lege: drabi] mają wartować [...], a pobudke albo rycerską tedy mają towarzysze dzierżeć, to jest pobudzać. A ktoby na warcie usnął a [...] temu, kto pobudza, zarazem się nie ozwał, tedy ma być z muru zrucon. *UstWojsk 1559/81.*]

pobudzać kogo (2): Ci záfie co ná pífzczałkách [grali] pobudzáli lud po woycze ieżdżąc áby byli czuyni á gotowi czynić co rofkażą. *BielSpr* 12v, 43v; [Rycerzowi, co pobudza stróże fl. 4 *LustrPom* 79, 213].

Przen (1) : by też napilniey kto ńtrzegł miáftá ńwego prozne to ńtrzezenie ieńli bońka ńtraż nádniem niebędzie. A ták y wy prozno ńie ńtáracie ktorzy pobudzaiąc ieńńcze przededniem ńprawy ńwoye [*ante lucem surgere Ps 126/2*]/ ábowiem to wáńfe ńtáranie przez ńáńki bożey prozne *RejPs 194v*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2)* : Prorito, idem quod irrito, Pobudzam/ Poduńczám. *Mącz 327a; Calep [863]a*.

Synonimy: **1.** *burzyć, incytować, instygować, pobiedzać, pociągać, podburzać, podszczuwać, poduszczać, podżegać, ponukać, poruszać, przyciągać, przyłudzać, przywabiać, przywodzić, skłaniać, wzruszać, wzywać, zapalać; 2.* *mnożyć, poczynać, pomnażać, poruszać, przysparzać, rodzić.*

Formacje współrdzenne cf BUDZIĆ.

Cf POBUDZAJĄCY, POBUDZANIE, POBUDZANY

TG, ZCh